

Actual

Apareixen els dos darrers volums de la Col·lecció Blanquerna que, patrocinada per la Universitat de Barcelona i la Universitat de les Illes Balears, des de l'any 2001 publica estudis sobre el lul·lisme i els contextos culturals que el van produir

Reportatge

A fe que Ramon Llull (1231-1316) hauria estat ben content de veure que la seva obra s'estudia en diferents llengües quan aviat farà set-cents anys de la seva mort! Encara que, segurament, el fet no hauria estat una sorpresa absoluta per a ell, ja que en vida havia treballat molt per a la difusió de les seves idees en diversos idiomes. En són una bona prova el miler de manuscrits medievals que ens han tramès les més de 250 obres que Llull va escriure en català, en llatí i en àrab, i les traduccions a diverses llengües romàniques (com l'occità, el castellà, el francès i l'italià) que es van emprendre ja a l'edat mitjana, alguna de les quals podria haver estat supervisada pel mateix Llull. Així podria haver passat amb les traduccions occitana i francesa del *Romanç d'Evast e Blanquerna* (1283), que són contemporànies a Llull. Llull era ben conscient que l'èxit en la difusió d'una obra depenia moltes vegades d'encarregar-la a bons traductors.

Això és el que s'esdevé també amb els dos darrers volums apareguts a la Col·lecció Blanquerna que, patrocinada per la Universitat de Barcelona i la Universitat de les Illes Balears, des de l'any 2001 publica estudis sobre el lul·lisme i els contextos culturals que el van produir. Publicat originalment en alemany el volum de Roger Friedlein i en anglès el d'Anthony Bonner, gràcies al rigor i l'habilitat dels traductors catalans podem llegir amb plaer dos llibres que per la temàtica podrien semblar àrids, però que en realitat no ho són. Raül Garrigasait i Helena Lamuela fan accessibles al públic català dos volums que tenen en comú el fet de fer ressaltar un Ramon Llull intel·ligent i lúcid, un pensador original, però que és capaç de reutilitzar el material intel·lectual del seu temps per treure'n tot el profit que li interessa. Dels dos llibres n'emergeix un Llull innovador, sí, però queda ben clar que les innovacions parteixen sempre de la tradició.

Òbviament, els dos volums atrauran els especialistes, però haurien de tenir un públic més ampli: el públic interessat per la literatura en general i pel gènere del diàleg en particular, el públic interessat per les matemàtiques o per la filosofia o per la lògica. Per exemple, el llibre d'Anthony Bonner es proposa ensenyar-nos a fer funcionar el sistema artístic que es va inventar Llull i que va batejar amb el nom d'Art. El llibre és un "manual d'ús", com diu el subtítol, però resulta que

Ramon Llull dialògic, artístic, immortal

Set-cents anys després de la seva mort, l'obra de Llull és estudiada en universitats d'arreu del món

no té res a veure amb les instruccions que sovint acompanyen els nostres ginys electrònics, incomprendibles per als mortals d'intel·ligència mitjana, sinó que el mecanisme complicadíssim de Llull, gràcies a la prosa àgil de Bonner i Lamuela, s'entén i bé!

Anem per parts. El llibre de Roger Friedlein, guardonat amb el Premi Crítica Serra d'Or de Catalanística 2012, cataloga i descriu els 26 diàlegs que va escriure Ramon Llull entre el 1275 i el 1314, o sigui al llarg de tota la seva vida creativa. En tria només sis per estudiar-los a fons, presentar una visió de conjunt del gènere diàleg en l'obra de Llull i mostrar com evoluciona al llarg dels anys, perquè l'ús del diàleg evoluciona en Llull de la mateixa manera que evoluciona el seu pensament (com posa de manifest el llibre de Bonner). L'argument de Friedlein està molt ben defensat: els diàlegs de Ramon Llull són una part essencial del gènere a l'edat mitjana i per això cal estudiar-los a fons. A la introducció, Friedlein explica les tradicions dialògiques de l'edat mitjana, de manera que la contribució que hi fa Llull queda contextualitzada.

En cada capítol, Friedlein segueix un mètode d'estudi pautat amb ordre germànic: primer resumeix el contingut del diàleg lul·lià que analitza, després circumscriu el tema del diàleg en el seu context polític i cultural, tot seguit busca les fonts del diàleg i, final-

ment, n'analitza l'estructura. Les contextualitzacions són un dels apartats més interessants del llibre. Per exemple, quan Friedlein estudia el *Llibre del gentil* (1274-1276), que és el diàleg més antic de Llull, demostra que la conversa entre un jueu, un gentil, un musulmà i un cristià que volen escatir quina religió és superior a les altres, és un tema de debat molt viu a l'època, que arrenca dels diàlegs de controvèrsia del primer cristianisme, amb sant Agustí al capdavant. Un altre exemple: en estudiar el diàleg *La consolació dels venecians*, que Llull va escriure en llatí el 1298, Friedlein relaciona, com han fet estudis anteriors, el diàleg amb la contundent derrota que el 7 de setembre de 1298 els genovesos van causar als venecians a l'illa adriàtica de Curzola, derrota que va portar Marco Polo a la presó de Gènova, on un any després va dictar els viatges que el van fer tan famós. En analitzar les fonts del diàleg, Friedlein mostra per primera vegada també com Ramon Llull innova a partir de la tradició que segueix: el model és la *Consolació de la filosofia* de Boeci, on la filosofia s'apareix a l'autor empresonat i condemnat a mort per qüestions polítiques per consolar-lo. En el

diàleg de Ramon Llull, però, s'han intercanviat els papers, ja que l'autor, Ramon, és qui consola l'empresonat, que és un tal Pere (vull dir que no ha pogut ser identificat amb cap persona real).

Per altra banda, el llibre d'Anthony Bonner ens guia per cambres i matrius, per figures i alfabets, per taules i colors, amb l'objectiu de fer entenedors els mecanismes complexos de l'Art, el mètode racional amb què Llull pretenia convèncer de la superioritat de la religió cristiana i crear un sistema generatiu, això és, un sistema que a partir d'un conjunt limitat de conceptes (els que formaven l'art) fos capaç de generar arguments que poguessin explicar totes les ciències i matèries. Precisament, haver creat una art generativa, remarca Bonner, és el que va fascinar pensadors posteriors com Agrippa von Nettesheim, Giordano Bruno o Leibnitz, i el que va fer de Llull un precedent remot de la informàtica. Tot plegat té mèrit, perquè en un món on els llibres dels antics eren el que feia avançar el coneixement, Llull s'inventa un circuit tancat que funciona amb els seus propis mecanismes, prescindint sempre de les cites d'autoritat que el

Des del 1308 fins que mor, el 1316, Ramon Llull escriu 115 obres, i ho fa quan té uns 80 anys

seu temps considerava imprescindibles per dialogar i debatre. El llibre de Bonner, com la *Rayuela* de Cortázar, es pot llegir de maneres diferents. Si ens interessa la literatura, amb el capítol 2 i el 6, que és un resum de tot el llibre, ja farem. Si ens interessa la matemàtica i volem veure la relació de l'art amb la teoria dels grafs i de la votació de la matemàtica moderna, podem anar directament al capítol 2. Si volem acostar-nos al Llull que va fascinar pensadors dels segles XVI i XVII, hem d'anar al capítol 4. Si som més filosòfics i ens interessa la lògica, ens hem de llançar de cap al capítol 5. M'aturo al capítol 2. Bonner hi explica primer les peces que formen l'art en l'etapa quaternària (1274-1289) i després el mecanisme que les fa funcionar. En posa molts exemples i va guiant el lector en la interpretació. Acaba el capítol amb exemples sense comentar, tal com figuren en les obres de Llull, que són difícils d'entendre per a un lector actual, i conclou que és impossible que un estudiant medieval es pogués recordar del sentit de les peces i del funcionament de l'Art quan arribava a aquestes pàgines del manuscrit. Bonner argumenta que el sistema és massa complicat i que per això Llull el va revisar i canviar al llarg dels anys. Per adaptar-se als seus lectors, Llull comença l'etapa ternària (1290-1308), en què simplifica les figures i els conceptes de l'art, però com que amb això no n'hi ha prou, a l'etapa postartística (1308-1315) utilitza les tècniques sil·logístiques de la lògica aristotèlica, que tots els estudiants coneixien dels primers cursos d'universitat. Al capítol 5, Bonner explica com Llull utilitza els mètodes lògics aristotèlics, però reciclats convenientment, ja que s'inventa una nova demostració per equiparació dels conceptes analitzats. Llull és hàbil: en formular ara l'Art amb tècniques argumentatives conegudes pels lectors demostra la seva capacitat d'adaptar-se a l'univers intel·lectual del seu públic sense trair-se: les cites d'autoritat tampoc no tenen cap importància en les obres que Llull escriu en els darrers anys de la seva vida. Poca broma! Des del 1308 fins que mor, el 1316, Ramon Llull escriu 115 obres, i ho fa quan té uns 80 anys! Ens hauríem d'anar preparant per celebrar com es mereix el setè centenari de la seva mort. *

EL DIÀLEG EN RAMON LLULL: L'EXPRESSIÓ LITERÀRIA COM A ESTRATÈGIA APOLOGÈTICA
Roger Friedlein

Editorial: Universitat de Barcelona i Universitat de les Illes Balears (2012)
Pàgines: 416
Preu: 25 euros

L'ART I LA LòGICA DE RAMON LLULL. MANUAL D'ÚS
Anthony Bonner

Editorial: Universitat de Barcelona i Universitat de les Illes Balears (2012)
Pàgines: 400
Preu: 27 euros